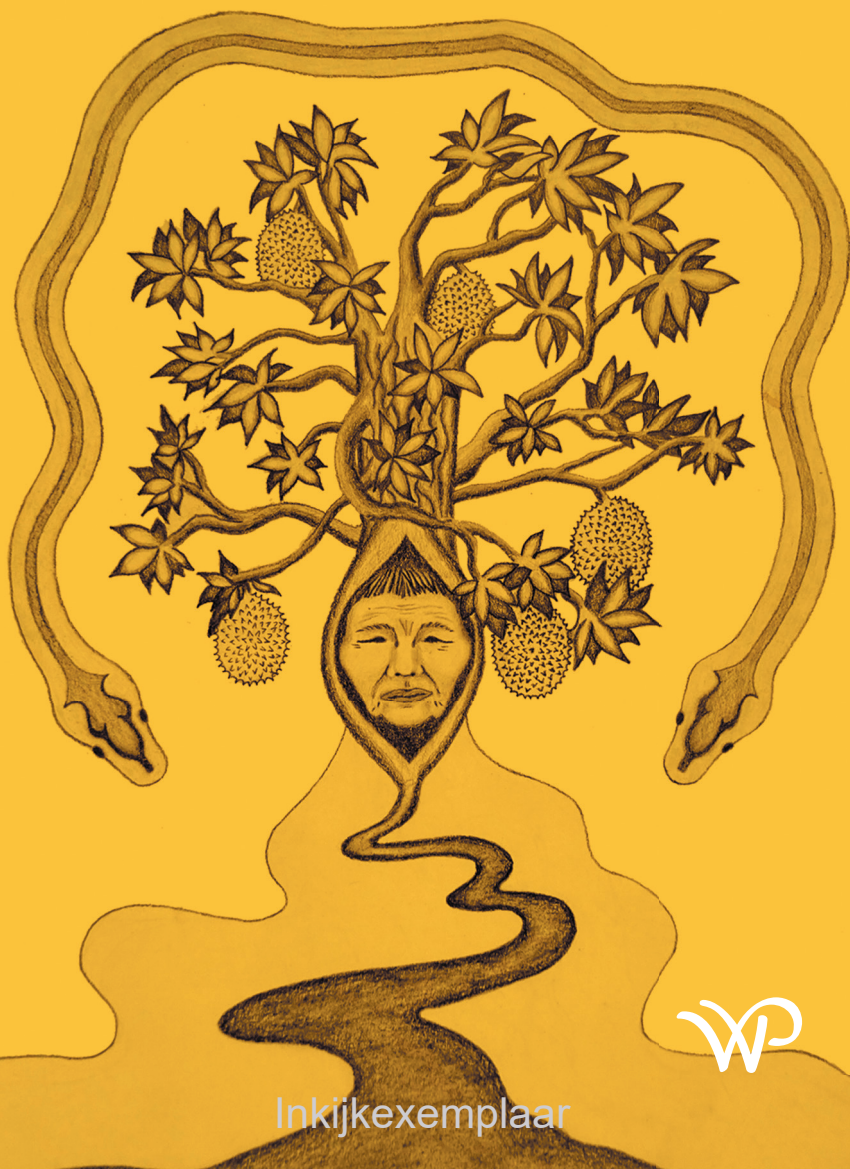

EZLI SUITELA & VADIM DIJKSHOORN

DE STINKENDE DURIAN EN DE SLAG

MOLUKSE VERTELLINGEN

Inkijkexemplaar

Legendes en verhalen maken een belangrijk deel uit van de Molukse cultuur. Veel van deze verhalen dreigen echter verloren te gaan. Ezli Suitela en Vadim Dijkshoorn trokken een halfjaar rond langs verschillende eilanden van de Molukken om eeuwenoude mondelinge volksvertellingen vast te leggen voor het nageslacht. De reis draaide uit op een grote speurtocht langs lokale koningen, oude wijze mannen, afgelegen dorpen en gewijde plekken en resulteerde in een schat aan ontstaansgeschiedenissen en magisch-realistische verhalen die nooit eerder in het Nederlands werden opgetekend. Zo is er het verhaal van de man die bevriend raakt met een bewoner uit de hemel – de bovenwereld – en na een bezoek een rijstkorrel meesmokkelt en zodoende rijst op aarde introduceert. *De stinkende durian en de slang* presenteert deze en andere vertellingen op zo'n manier dat ook lezers van buiten de Molukken ze kunnen waarderen.

www.walburgpers.nl

WALBURGPERS

Inkijkexemplaar

DE STINKENDE DURIAN EN DE SLANG

EZLI SUIBELA EN VADIM DIJKSHOORN

De stinkende durian en de slang

MOLUKSE VERTELLINGEN

Inkijkexemplaar

Illustraties omslag en binnenwerk: Ezli Suitela
Ontwerp omslag: Studio Veen
Ontwerp binnenwerk: Zeno Carpentier Alting

ISBN 978 94 6456 474 7
E-ISBN 978 94 6456 475 4
NUR 680

© 2025 E. Suitela & V. Dijkshoorn/Uitgeversmaatschappij Walburg Pers,
Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inkijkexemplaar

INHOUD

Introductie 7

I SERAM

Een reis naar de bovenwereld 48

De bloeddorstige zusjes 57

De betoverende nasatevrucht 66

II BURU

De zwerver en de gewonde adelaar 77

De mensetende reus 83

De wraak van mama pasang 89

Het lot van de fregatvogel 95

De weg van de verleiding 103

III KEI

De arme man met het gouden schip 112

De domme zoon van de raja 125

De mysterieuze schelp 137

De halfmens 145

De grote boze draak 152

Nen te idar 159

De stinkende durian en de slang 163

De gedaanteverwisseling 171

De gouden bloem 175

Het stinkscheetje 179

IV AMBON LEASE

- Water en vuur 187
De vrucht van hebzucht 195
De arrogante kraai 201
De houtspokkelaar 206
De verdwenen sarong 213
- Dankwoord 219
Verklarende woordenlijst 221

INTRODUCTIE

DE ONZICHTBAREN

‘**K**IJK, HIER IS het,’ zegt een oom. Zijn anders zo onbewogen gelaat verandert plots en z’n ogen lichten op. ‘Dit is de voetafdruk van Nen Te Idar.’ Met een beetje voorstellingsvermogen kon je in deze uitholling in het koraal inderdaad een voetafdruk zien.

‘Hier stampte ze haar voet zo hard in de aarde dat deze begon te kraken en piepen. Ineens verzakke een eind verderop, op het vasteland, de grond onder haar kampong. De dorpelingen braken uit in angstvallig gekrijs, sommige kinderen klampten zich vast aan hun moeder, anderen renden weg in blinde paniek. Nen Te Idar bekeek dit alles van een afstandje en zag dat er een gigantische spleet in de aardkorst ontstond, waarin schreeuwende mensen verdwenen. De spleet breidde zich uit tot een onvoorstelbaar groot gat dat zich met water vulde. Nietsontziend water, dat iedere ziel opslokte. Negenhonderdnevenennegentig mensen vonden die dag de dood. De volwassenen die het overleefden, veranderden in krokodillen en de kinderen in vogels.’ De oom kijkt mij recht in m’n ogen aan en zegt: ‘En dat is hoe het meer van Ablel is ontstaan.’

Ik, Ezli, ben op het eiland Kei Kecil en sta midden in de zee, op een paar minuten varen van de kust, naar een stuk koraal te kijken. Het is 2018 en ik ben voor het eerst op de Molukken. Het land waar mijn vader vandaan komt en waar ik mijn hele leven al over hoor. Het land waar ik nooit ben geweest maar dat me toch heeft gevormd. Het

land waar mijn familie een foto van mij in de woonkamer heeft hangen en mijn naam kent terwijl ze me nog nooit in levenden lijve heeft gezien. Het land dat ik nog niet goed genoeg ken, en daarom ben ik hier. Om het te leren kennen.

‘Waarom liet deze oma al haar dorpsgenoten opslokken door het water?’

‘De mensen uit de kampong respecteerden haar niet. Ze hadden etenswaren voor haar huis gedumpt, waardoor daar een enorme vuilnisbelt was ontstaan. Dit was hun straf.’

De overtuiging waarmee de oom spreekt over bovennatuurlijke gebeurtenissen raakt me. De vertellingen leven hier echt. Zo moeten de oude Grieken en Romeinen ook over hun mythes hebben gesproken, als onderdeel van het alledaagse leven. En dat is niet het enige wonderlijke verhaal dat deze oom mij vertelt. Hij neemt me een paar dagen op sleeptouw en laat me kennismaken met een wereld vol mystiek, een wereld waarin er meer is tussen hemel en aarde.

Een van die dagen gaan we op bezoek bij twee ooms in kampong Elaar. Ze zijn gekleed in een donkerrood satijnen shirt met goudkleurige versieringen en dragen een hoofddeksel in dezelfde stijl. Ze nemen ons mee naar het bos. De ene oom loopt al een tijdje een eind voor ons uit, de andere loopt een stuk achter ons. De mannen zeggen geen woord en kijken goed om zich heen terwijl we onze tocht vervolgen. Ze lijken op hun hoede. Misschien lopen hier wel gevaarlijke beesten rond.

Op een gegeven moment gebaart de voorste man dat we moeten wachten. Aan de zijkant van het pad bevestigt hij, aan een rechtopstaande stok, een lap stof in dezelfde kleuren als zijn traditionele kleding. Nadat hij ons verzoekt stil te zijn, begint hij hardop te prevelen in klanken die ik herken als Keices. Vervolgens wenkt hij me: ik mag verder

lopen. Ik begrijp dat ik toestemming heb van de *moyang moyang* om deze gewijde grond te betreden. Tijdens het lopen hoor ik slechts het geknak van twijgjes onder onze voeten en het geritsel van bladeren. De oom met wie ik op stap ben vertelt me dat er op deze plek wezens zijn die zich af en toe vertonen, vooral in tijden van nood. ‘Onzichtbaren’, zo noemt hij ze.

‘Tijdens de burgeroorlog, aan het begin van het millennium, zijn ze ons te hulp geschoten. Wanneer mensen werden geraakt door kogels, dan vielen deze gewoon van hen af, alsof ze een kogelvrij vest droegen. De onzichtbaren hebben bootjes en schepen laten zinken. En toen de militairen een helikopter hadden gestuurd om te kijken waar wij ons bevonden, en deze zich boven Kei begaf, werd de piloot ineens omringd door vijandige helikopters. Ze waren overal: voor, achter en boven hem. De piloot raakte zo in paniek dat hij tegen een boom aan vloog. De onzichtbaren hebben krachten, man. Ze kunnen alles namaken.’

Door al die verhalen over kogels, neerstortende helikopters en onzichtbaren, voel ik me ineens niet meer zo veilig in dit stille bos. Ik lijk hun aanwezigheid te voelen. En ze is krachtig. Dan verschijnen er een aantal vlinders die om me heen komen fladderen. Mijn hele leven lang is me verteld dat deze bezielde worden door overleden dierbaren en familieleden. Ik heb hier nooit zo in geloofd, maar dit keer is het anders. Alsof ze naar me toe komen en me vertellen dat het oké is, dat ik in veilige handen ben. M’n ongerustheid ebt weg.

We bereiken een steen, een cementblok, met daaromheen bordjes met offers. Op sommige liggen goudkleurige armbanden en muntjes, op andere *sirih pinang*. De man die ons leidt, begint weer te prevelen. Ik begrijp dat hij communiceert met de *moyang moyang*. Daarna hurkt hij voor

de steen en legt wat *kretek* en sirih pinang op een bordje. Ons offer aan de voorouders.

DOLENDE VERHALEN

Terug in Nederland blijven de verhalen door mijn hoofd dolen, zoals de onzichtbaren door het bos. Ze hadden me dingen geleerd over mijn afkomst, en daarmee over mezelf. Er moest nog een hele wereld aan verhalen te ontdekken zijn, vertellingen die eeuwenlang van generatie op generatie zijn doorgegeven. Spannende verhalen, die opaatjes rondom het kampvuur aan hun kleinkinderen vertellen om wijsheden door te geven, of gewoon om elkaar te vermaken. Een kosmos van bovennatuurlijke krachten en wezens. Een mysterieuze wereld die ik wil ontdekken.

Daarom bedenk ik met mijn vriend Vadim een plan. We willen een halfjaar lang op de Molukken verblijven en van eiland naar eiland reizen, om de verhalen bij de bron te verzamelen. In Nederland spreken we hierover met verschillende mensen uit de Molukse gemeenschap. Onze vrees dat een Moluks-Nederlandse en een niet-Molukker met een dergelijk plan tegen een dichte deur zullen aan lopen, blijkt gelukkig ongegrond. De mensen die we spreken hopen juist dat we de verhalen vinden; voordat dit unieke erfgoed sterft met de laatste mensen die deze nog kennen. Onder de Molukkers in Nederland blijken de verhalen helaas al grotendeels in de vergetelheid te zijn geraakt, dit in tegenstelling tot de kennis over andere aspecten van de Molukse cultuur, zoals haar keuken, taal, dans, liederen en klederdracht.

We gaan op onderzoek uit en komen erachter dat er in de koloniale tijd een aantal werken met Molukse legendes

zijn verschenen, zoals *Keieesche Legenden*, dat zo'n eeuw geleden geschreven werd door de Nederlandse missionaris Henricus Geurtjens, die de Keiese taal leerde en vele vertellingen uit eerste hand verwierf. En mijn vader heeft in de kast een boek staan van de Duitse etnoloog Adolf E. Jensen. In het jaar dat zijn naamgenoot vanuit zijn moederland Polen binnenviel en de Tweede Wereldoorlog startte, verzamelde hij aan de andere kant van de wereld midden in de dichtbegroeide jungle van Seram de ontstaansmythes van de Wemale, een stam uit het westen van dit eiland, en bundelde deze in het boek *Hainuwele*. Toen de Nederlanders uit de regio verdwenen na de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, stopte in Nederland echter ook de publicatie van literatuur over Molukse legendes. Tot het jaar 1993, toen *De boom vol schatten* verscheen. Een prachtig verzamelwerk dat geschreven werd door Ada Lilipaly-de Voogt en dat vol staat met Molukse vertellingen van vele verschillende Molukse eilanden. Een werk gebaseerd op literatuuronderzoek, vertelt Hans Straver ons, die onderzoek deed voor dit boek. Dit betekent dat er al meer dan tachtig jaar geen nieuwe vertellingen meer in het Nederlands zijn opgetekend. Is er sindsdien gewoonweg geen aandacht meer voor geweest? Of is de orale cultuur een stille dood gestorven?

'Nee, nee,' zegt iedereen die we spreken binnen de Molukse gemeenschap in Nederland. Daar, op de Molukken, zullen we de vertellingen in overvloed en met heel veel details vinden. Daar leven ze nog, verzekert iedereen ons. Ook andere mensen die we contacteren, zoals een universitair docent die zich focust op de Molukse orale cultuur, de directeur van het Moluks Historisch Museum en een aantal personen die binnen de Molukse culturele wereld actief zijn, sporen ons vooral aan om erheen te gaan en te ontdekken.

Dan nog een klein probleempje: we hebben geen rooicent. Met ons spaargeld kunnen we op de Molukken hooguit een maand overleven op water en instantnoedels. Daarom vragen we bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (vws) een subsidie aan om de onkosten die we gedurende de reis zullen maken te dekken. Nog voordat deze wordt toegekend, neemt de begeestering ons over en zeggen we vaarwel tegen onze banen. Dit avontuur moet en zal er komen. Als Vadertje Staat ons niet spekt, dan verzinnen we wel wat anders. Zover komt het gelukkig niet. De subsidie wordt namelijk toegekend, wat betekent dat we ons kunnen opmaken voor onze reis. Nu die zo dichtbij komt, slaat ineens de twijfel toe. Zullen de mensen daar hun verhalen wel willen delen met twee buitenstaanders, of zullen ze onze nieuwsgierigheid niet op prijs stellen? ‘Wees niet bang,’ zegt m’n vader, ‘ze zullen jullie met open armen ontvangen.’

AMBON MANISE

Vijf jaar heeft het geduurd voor ik weer voet zet op Molukse bodem, dit keer in gezelschap van Vadim. Zodra onze sandalen het half smeltende asfalt raken, lopen we tegen een muur van hitte aan. Een paar stappen verder vormen de eerste zweetdruppeltjes zich op onze voorhoofden en tegen de tijd dat we het vliegveld verlaten, hebben donkere kringen zich onder onze oksels gevormd en plakken onze shirts aan onze lijven. Een warm welkom, dat is altijd mooi. ‘*Mister, mister, bule, bule, taxi, taxi!*’ klinkt de kakofonie. We wurmen ons door de massa taxichauffeurs heen en weten met de grootste moeite onze bagage uit hun grijpgrage handen te houden. We pakken een minibusje dat op onre-

gelmatige tijden lijndiensten draait. Eerste stop: de *rumah tua*, het huis van mijn opa en oma.

Bij het instappen stoot Vadim meteen z'n hoofd; tsja, dit land is niet ingesteld op een lange *belanda*. We puffen de weg op, schelle tonen en gekke piepjes vliegen uit de speakers, waarvan de bastonen ons bijna van de bankjes af trillen. Voorin is een halve bar uitgestald. Roze en paars led-licht schijnt op een uitgestalde fles Johnny Walker Red Label, twee shotglazen, een pakje sigaretten en dobbelstenen. Wanneer we het plaatsje Passo in rijden, neemt bij groen licht een leger van scooters de straten over. Zoef, zoef, zoef, we worden van links en rechts ingehaald door snelheidsduivels. Met z'n vieren op één scooter, ja hoor, geen enkel probleem. Er een matrasje mee vervoeren of een metalen kooi vol kippen, het kan hier allemaal. Hun knalpotten stuw- en een zwarte walm de atmosfeer in, die even later als donkere drek onze neusgaten uit komt. 'Waar ruikt het hier naar?' vraagt Vadim. Het busje zit inmiddels stampvol en we worden bedwelmd door een penetrante zure lucht. 'Dat is de Lucht. Wen er maar aan.' De Lucht wordt veroorzaakt door opgedroogd zweet en gaat in al je poriën en kleding zitten. Wanneer de Lucht bezit van je neemt, is er nauwelijks tegen op te wassen. We maken een flinke zwaai, een tegenligger drukt ons bijna van de weg. De streep in het midden van de weg – als die er al is – is hier meer voor de sier. In de gekte van deze betonnen jungle rijden auto's alsof het botswagentjes zijn en moet je om te overleven slalommen rondom loslopende kippen, die altijd op een ongelegen moment de straat op schieten, terwijl je over het wegdek stuitert van drempel naar kuil.

Een half eiland verder komt het busje tot stilstand. Eindelijk ben ik er weer, in Suli, de kampong die als een lange sliert langs de geasfalteerde weg ligt. Een kampong zoals